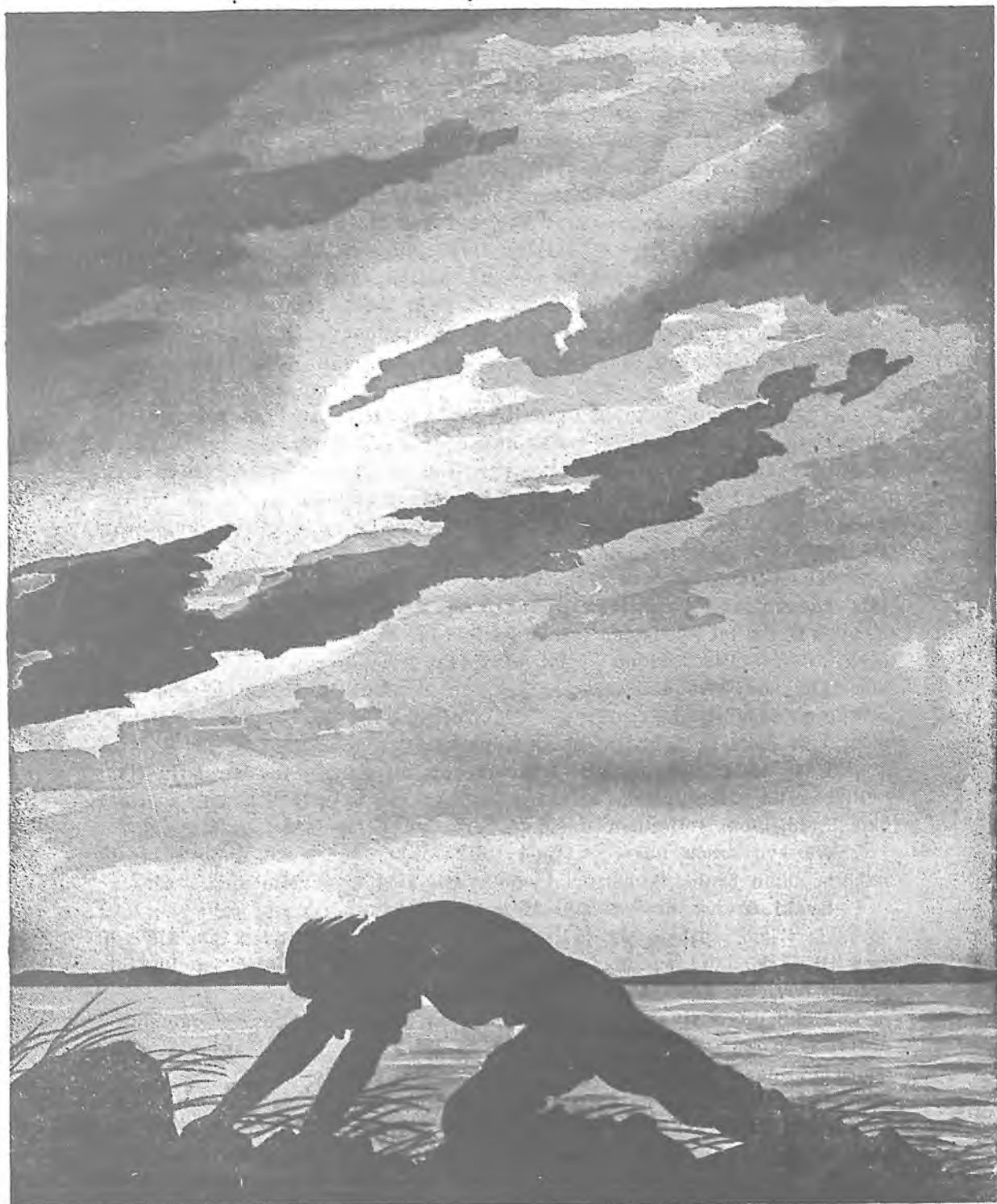

Poštarina plaćena u gotovu.

Pojedini broj stoji 1 dinar

Mali rodoljub

GOD. XII

LISTOPAD 1940

BROJ 2

MIKROKOZMOS I MAKROKOZMOS. Znaete li što znače ove dvije riječi? Ne znate! Korjen im je iz grčkoga jezika. Kozmos znači grčki svijet, mikron znači malen, a makron velik. Prema tome mikrokozmos znači malen svijet, a makrokozmos velik svijet.

Prirodoslovci nazivaju svijet što ga vidimo, životinje, zvijezde, svemir i sve drugo oko nas makrokozmosom. Ali osim toga velikoga svijeta postoji i mikrokozmos, mali svijet. I kao što u makrokozmosu to jest u ovom velikom vidljivom svijetu žive ljudi, velike i manje životinje, koje se međusobno uništavaju, bore i proždiru, tako isto živi na milijune živih bića i u mikrokozmosu. Čovjek si ne može ni zamisliti, koliko živih bića, koliko sitnih životinjica, koje se međusobno kolju i proždiru, ima na primjer u sićušnoj kapljici vode, koja sačinjava jedan maleni svijet za sebe.

Često čitamo, kako je ovaj ili onaj zaražen bakterijom sušice ili tifusa, kako mu se upalila rana, kako je netko dobio tetanus i slično. A što je zapravo na stvari? Sitne, prostim okom sasvim nevidljive životinje, koje su se nalazile u pljuvački bolesnog čovjeka ili u zrnu prašine, dospjele su u naš organizam, u našu krv, tamo se stale kotiti i uništavati sićušno tkivo našega tijela.

Ti mikrobi, kako se znanstveno nazivaju te malene životinje, kojih ima na milijune i milijune u svakoj kapljici, u svakom zrnu prašine, u svakoj čestici nečistoga zraka, izlučuju često žestoke otrove. Ti su otrovi često tako jaki da si mi to jedva možemo zamisliti. Na primjer otrov bakterije tetanusa, tako je jak, da desetmilijunti dio grama toga otrova može ubiti miša, a jedan gram otrova, što ga izlučuje taj bakterij, mogao bi smjestiti usmrtiti 10 milijuna miševa.

Učenjaci i liječnici, koji mikroskopom ili sitnozornom istražuju život ovih bakterija, pričaju, kako se razne vrste takvih bakterija u ovom za prosto oko nevidljivom svijetu, međusobno bore, kolju, izjedaju i uništavaju.

Na svu sreću naše je tijelo toliko jako, da se od djelovanja tih bakterija samo brani, izlučujući i ono tvari, koje te bakterije uništavaju.

Svaki čovjek nosi u sebi 17 komada sapuna. Mast, koju sadržava čovječje tijelo, dostaje, da se iz nje napravi oko šest tuceta obličnih svijeća ili 17 komada sapuna za pranje. Lijepak koji se nalazi u kostima jednog čovjeka, dostajao bi za $2\frac{1}{3}$ kg stolarskog ljepljiva.

Kako dugo žive neke ptice? Od svih ptica najdulje živi labud. On doživi i do 300 godina. Orlovi dožive do 103 godine, a pelikani nešto više od 60 godina. I papiga može živjeti preko 100 godina.

Pet dana i pet noći na oceanu. U Zagreb je doputovalo šest hrvatskih pomoraca, koji su se nalazili na grčkom parobrodu »Santa Margareta«, koji je torpediran na Atlantskom oceanu. Jedan je čamac za spasavanje nestao, dok su u drugom čamcu ovi naši pomorci izdržali pet dana i pet noći, dok ih nijesu spasili.

Mali rodoljub

GOD. XII

LISTOPAD ŠK. GOD. 1940/41

BR. 2

Sirene

Kada se je kapetan Lovro Rubinić vratio na Sušak sa posadom postradalog broda »Oceania« sve su novine pisale o stradanjima hrabrih naših pomoraca.

Nije to šala naći se nasred dalekog oceana, nekoliko dana vožnje udaljen od najbližeg kopna, na brodu koji se pretvorio u živu baklju.

— To mi je već treći brodolom, što sam ga evo u nepunih pet godina doživio — tužio se kapetan Rubinić svome prijatelju Miculiniću, profesoru prirodopisa na jednoj našoj srednjoj školi. — Bojim se da me više ni jedno društvo ne će htjeti primiti za kapetana na svoj brod, kad sam evo već tri broda slavno spremio na morsko dno.

— Do tri puta Bog pomaže! tješio ga profesor. — Tri si brodoloma doživio i sada je gotovo. Ti možeš odsada biti siguran, da ti se više nikakva nesreća na moru ne će dogoditi.

— Znači dakle, da ću umrijeti na suhom. To baš ne bi bila junačka smrt za starog morskog vuka, kao što sam ja.

— Znaš li kako umiru takvi stari mornari? smijao se profesor Miculinić. Dožive stotinu brodoloma, tisuću puta izbjegnu smrtnoj opasnosti na moru, bore se s valovima cijelog života i uvijek ih pobjeđuju. A onda, kad se vrate na kopno poskliznu se na koru od naranče, padnu nauznak, ljosnu onesviješteni u kakvu plitku mlaku kraj ceste i u njoj se udave.

— O nedaj mi Bože takve nejunačke smrti. Onda je ipak ljepše smiriti se u beskonačnim modrim dubinama kakvog oceana.

— Nego pričaj, kako je to bilo s »Oceaniom«? Od čega se zapalila? Kako ste se spasili?

— Bilo je točno podne — započe pričati kapetan Rubinić. Stajao sam na kapetanskom mostu i izračunavao sam točku na kojoj se nalazimo. Bili smo nekoliko stupanja ispod ekvatora, stotinjak milja udaljeni od republike Ekvador u srednjoj Americi. Vraćali smo se iz Južne Amerike, gdje smo ukreali tovar žita za Evropu.

Vrućina je bila strašna. Daske na kapetanskom mostu bile su tako užarene da su palile tabane. Ocean je bio beskonačan i pust. Ni ćuha vjetrića!

S mornara je curio znoj kao s iscijedenih spužava. Glavinjali su po palubi omamljeni od vrućine. Ložači oko stroja padali su u nesvijest pa smo ih nekoliko puta polijevali vodom.

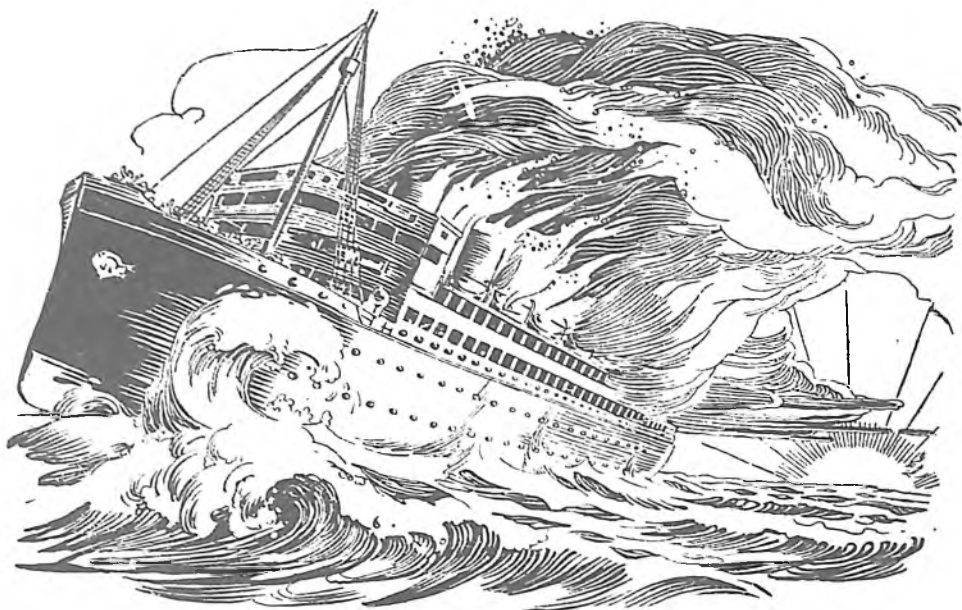
Stojeći na mostu pomno sam promatrao obzorje. U današnje ratno vrijeme nikad ne znaš gdje te nesreća čeka. Podmornice i ratni brodovi zaraćenih država vrebaju na svaki brod. Najednom ti se pojave tamo gdje si ih najmanje očekivao, zaustavljaju te, pretražuju i već prema tome kakve si sreće, ili te puste ili te jednostavno torpediraju, ako im se pričinj da voziš nešto što bi njihovom neprijatelju moglo biti od koristi.

Potjerao sam brod punom parom, želeći da već jednom izađem iz ekvatorskih voda, jer je vrućina bila neizdrživa pa da čim prije prodem kroz Panamski kanal a odanle kroz Atlantik u Evropu.

Najednom dotrči stari božme iz podpalublja sav zaprepašten.

— Vatra — klikne. — Netko je podmetnuo požar.

Zaista već sam u južnoameričkoj luci, u kojoj smo tovarili žito opazio nekoliko sumnjivih lica, koja su se vrzla oko broda. Bili su to sigurno neprijateljski uhode, koji su nanjušili da mi kanimo odvesti žito u državu, koja je s njihovom domovinom zaraćena pa su podmetnuli nekakvu pa-

tronu, koja se je evo u određeno vrijeme zapalila i čija je vatra strahovitom žestinom razarala sve.

Dao sam odmah znak za uzburu. Mornari su priskočili sisaljka i stali gasiti svom snagom. Vrijedni su naši momci za čas oživjeli i ko lavovi se mučili unatoč strahovite žege.

Sve je bilo uzalud. Vatra se rasplamtjela tolikom žestinom, da smo morali napustiti brod. Oko 5 sati popodne spustili smo čamce, koji su već bili svi crni od dima, i otisnuli se od broda.

Uskoro je pala noć. Tamno je bilo kao u rogu. Sve oko nas crno kao najernije crnilo. Na stotine milja nigdje u blizini kopna. Užasan je to osjećaj, profesore dragi!

Najednom nam se svima naježila kosa od straha. Zamisli, ja nisam nikada bio praznovjeran, ali u tom sam času povjerovao u sablasti i mračne tajanstvene sile. Iz mora oko nas začujemo neku svirku.

— Tko to svira, Gospode Bože! Kao neka crnačka glazbala, neki bubnjići, što li! Sve je to sviralo, zujalo, cvililo i pjevalo u zboru. A nigdje žive duše.

Nijesu li to glasovi mrtvih duša potonulih mornara?

Pred zoru naidosmo na nekakvo kamenito otočje. Sam kamen, bez travke, bez zelenog busena, bez ikakvog živog bića. A tajanstvene sviraljke oko nas još su uvijek svirale, podvodni zborovi još su uvijek pjevali.

Istom kad se je sunce diglo, u samu zoru iz mora tajanstveni su glasovi prestali.

Proživjeli smo strašnu noć. Ja sam isprva mislio da samo ja čujem tu glazbu, no kad su se počeli glasati i drugi mornari i u čudu se okretati da vide, odakle dolaze ti neobični zvuci, zabrinuo sam se.

Ipak su to možda bile duše utopljenika...

*

Kapetan Lovro je završio svoje pričanje. Profesor prirodopisa se na čas zamislio.

— Ha! Gdje ste se to iskreali? Uz obale republike Ekvador? Čekaj, čekaj, čekaj! Sad mi je sinulo, odakle je dolazila ta glazba. To su pjevale sirene!

— Sirene? Pola ribe, pola djevojke? Pa zar ti vjeruješ u njih? začudio se kapetan.

— Kakve ribe-djevojke! nasmija se profesor. Ljudi misle da su sve ribe nijeme, a to ne stoji. Znameniti prirodopisac Oufroy de Thoron dokazuje da riba *istrix*, zatim riba *bubanj* i *sirena* koje žive uz kamenite obale Ekvadora daju od sebe stanovite glasove, koji su jako nalik na čovječje pjevanje.

Vi ste se nalazili baš kraj Ekvadora. Sigurno je tamo bilo čitavo jato tih riba, koje su sastavile pravi pravcati pjevački zbor. A zanimljivo je da one pjevaju samo noću i to od zalaza do izlaza sunca. Sirena, to ti je ribica, dugačka 20 do 30 centimetara, bijele je boje, sa plavkastim mrljama. Riba *bubanj* zna se napuhnuti i svira ko mijeh. Iako živi pet do šest metara ispod površine njezin se glas lijepo čuje na površini. To ti je eto bio taj neobični zbor pjevača usred oceana, od koga se je vama kosa nakostrušila.

A što je najzanimljivije one pjevaju samo po noći od zalaza do izlaza sunca.

— Do bijesa nasmijao se kapetan Lovro — vidim da pravi pomorac mora biti ne samo dobar poznavalac morskih strujanja i vjetrova, nego da bi morao marljivo učiti i prirodopis životinjstva.

P o m o r a c

Naše bogatstvo

Jednom se neki čovjek tužio: Sudbina je zaista nepravedna. Jednome daje i kruha i kolača, a drugi gladije. Jednome daje bogatstvo, a meni puko siromaštvo. Kako da živim na tom svijetu ovako bos i gol, ovako siromašan?

Slušao je to neki starac, pa mu reče: »Zar ti misliš da si uistinu tako siromašan, kao što govoriš? Zar ti Bog nije dao mladost i zdravlje?«

— To je istina, — odgovori mladić — ali što da započnem sa svojom snagom i mladošću?

»Bi li dao da ti odsječem ruku za tisuću zlatnika?« upita ga starac.

— Bome ne bih!

»A bi li htio da te oslijepim za deset tisuća zlatnika?«

— Jesi li poludio, starče? Ne bih dao jednog oka ni za čitav imetak!

»No, pa čemu se onda tužiš? Ne vidiš li da ti je Bog dosudio golemo bogatstvo? Pođi i budi mu zato zahvalan.«

L. N. Tolstoj

Prvi put u školi

Dok sam još bio u prvom razredu, išao je sa mnom u školu Ivica Sučić. Prvih dana vodila ga je u školu majka. Morala je ići s njim čak u razred. Dovala bi ga do klupe, a Ivica ju je držao grčevito za ruku kao kliještima. Kad je odlazila plakao je ko ljuta godina. Prvi dan, čim je ona izišla iz razreda, potrčao je za njom i nije htio ni za Boga da ostane bez nje u razredu. Jedva jedvice uspjelo je nagovoriti ga da drugi dan ostane sam u klupi.

Gospodin učitelj mu je pokazao lijepu slikovnicu, obećao je da će pričati priče, ali sve to nije ništa pomoglo. Ivica je plakao i neprestano ponavljao: »Ja idem k mamici, ja idem kući k mamici!«

Konačno se gospodin učitelj nečemu dosjeti. Izvadi iz ladicice stola prekrasnu žutu krušku, te pođe prema Ivici.

Druga djeca su mljaskala ustima: »Ta mora da je slatka i sočna!«

Ivica je na čas prestao plakati i zagledao se u veliku krušku.

»Hoćeš li je?« upita ga učitelj.

Ivica se nasmiješi i kimne glavom.

»Ako ti je dadem ne ćeš više plakati?«

Ivica odmahne glavom. Dobio je krušku i odmah utisnuo u nju svoje zubiće. Slatki mu se sok cijedio po bradi.

U posljednjoj klupi sjedio je Franjo Rožić, koji je ponavljao razred. Kad je on vidio, kako je Ivica dobio krušku naslonio je glavu na klupu i počeo se pretvarati kao da plače. Učitelj poviče: »Što je tebi Franjo? Što tamo radiš?«

»On plače«, rekli su drugovi.

»A zašto?«

Nekoliko časaka bilo je sve tiho, a nato se digne Franjin susjed i objasni:

»Molim, Franjo je rekao, da bi i on htio zaslužiti krušku plaćem, kao i Ivica.«

Svi smo se počeli smijati. I gospodin učitelj se je smijao, ali Franji nije dao krušku. Dao ju je Dragecu Novaku, koji je bio veoma otvoren dječak, te se nije nimalo bojao u školi, nego nam je svima lijepo otpjevao nekoliko pjesmica.

Vrabac

Mali vrapčić dolje, gore
Pjeva pjesmu: »Živ, živ, živ!«
Ta čemu me svatko goni
Kad mu nisam ništa kriv.

Kad iz škole djeca mala
Ka kućama svojim pođu
Pod dudovo drvo moje
Brzim skokom odmah dođu.

Kada dodem tu na prozor
Da si nadem malo kruha
Već na mene oko baca
Jedna mačka, grdna, suha.

Jedan cilja, da me zgodi
Da mu padnem na put siv,
Ja odletim dalje od njih
I zapjevam svoj: Živ, živ, živ!«

Tomić Josip

Naš puran

Gledo puran kako
jastreb leti lako,
pa on tako htio
živad sakupio,
neka sada vide,
kako junak ide,
da poleti smjelo,
a nad cijelo selo.
Na bunar je sio,
krila raširio,

pa poskoči lako
i poleti tako,
u vis se ne vinu
već vam u dubinu
bunara sad prnu,
strmoglavce srnu
i u vodu pade,
odakle ga vade,
pa uz smijeh i graju
pobježe u staju.

Ljubo Brgić

KLOK & JOŽIĆ

Dandanas nije lako putovati. Pogotovo je teško putovati po moru. Čitavo je more posuto minama, pa nikad ne znaš, gdje ćeš o koju udariti i odletjeti u zrak, sve bez krila. A ako ti uspije da se proguraš kroz minska polja, tko ti može jamčiti, da te ne će negdje iznenadno zaskočiti kakva neprijateljska podmornica, izroniti iz mora poput sablasti, odapeti smrtonosni torpedo i poslati čitav brod s teretom i putnicima na morsko dno.

Kako je i Jožiću i Klokcu oduvijek bila mila na ramenu glava nijesu se usudili poći ponovno na more. Brod, koji ih je imao odvesti dobio je istina od Engleza »navicert« to jest dozvolu da slobodno vozi kroz Sredozemno more, ali takav navicert nije dobio od Nijemaca i Talijana, pa se prema tome moglo lako dogoditi, da se jednoga dana i putnici i mornari nađu u utrobama morskih pasa.

I tako su naša dva junaka zaključila da za sada, dok se prilike malo ne poboljšaju, ostanu na obali u malom francuskom gradiću Douarnenexu u Bretagni.

Novaca su imali, jer su digli lijepe pare za ogromnog kita, što ga je Klok veslom udavio, pa su mogli pristojno živjeti.

Svakog su dana šetali obalom, po krasnom perivoju, čitali novine, razgovarali s ribarima, išli nekad s njima na ribarenje, a nekad s lovcima na šljuke i sasvim ugodno provodili vrijeme.

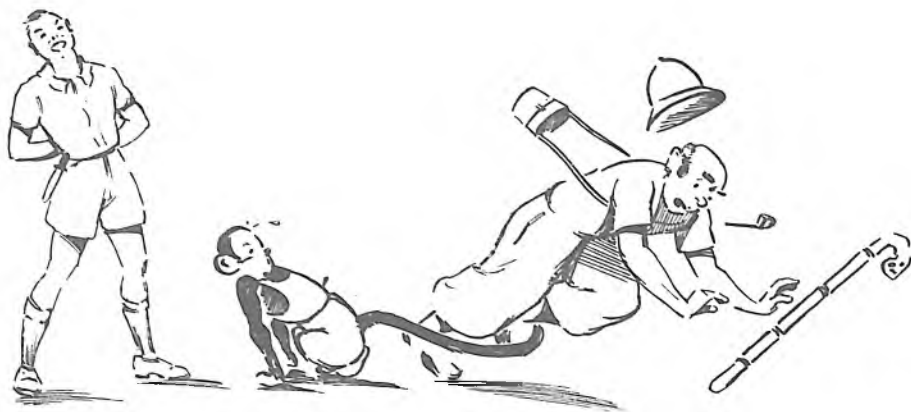
Svi su ih u gradiću voljeli, tek je nekakvo staro čangrizalo neprestano prigovaralo majmunu.

— Tko je to vidio? mrmljao je stari poreznik, (jer taj je čovjek bio porezni činovnik, a vi znate da takove ljude mnogi ne vole ni vidjeti) — tko je kada vidio, da kršteno čeljade ide s majmunom, spava s njime u istoj sobi i jede s njime za istim stolom? žestio se.

Njegovo neprijateljstvo osjećao je Klok na svakom koraku. Kadgod bi, šetajući gradom, sreli tog poreznika, svaki put je dolazilo do sukoba među njima. Stari bi poreznik, tobože nehotice, uvijek stao Klokcu na rep.

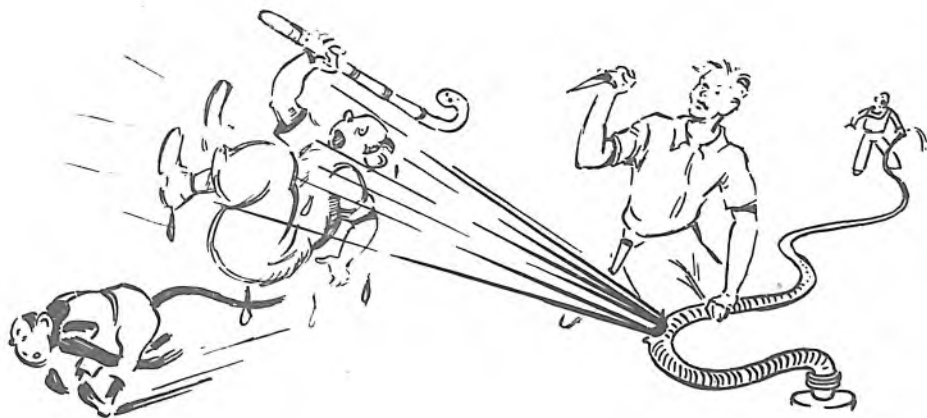
Klok je nekoliko puta stisnuo zube, ali je u svojoj majmunskoj glavi konačno odlučio, da se osveti.

Kada su tako Klok i Jožić opet jednoga dana šetali perivojem, naiđu i opet na starog poreznika, a on i opet tobože slučajno, stane Klok u rep. Klok zacvili a Jožić se okrene, pa jer mu je već bilo dosta tog zano-vjetanja, skoči na poreznika, da s njime konačno obračuna. Poreznik je bio na to spreman, pa je žurno dignuo batinu i baš da će Jožića po glavi, al da! u jednom se času sruši na zemlju kao gromom ošinut.

Što je bilo? Klok, videći što to staro čangrizalo sprema Jožiću, za-plete mu repom noge i moj ti se stari sruši ko vreća na zemlju, i to baš kraj cijevi, kojom je vrtlar taj čas polijevao cvijeće.

Što bi okom trenuo Jožić se predomisli. Ne će on da udari na sta-rijega od sebe, ali će da ga ipak nauči pameti i ohladi mu vruću glavu. Pograbi stoga nož i zarezne gumenu cijev, a voda štrene mlazom i polije staroga da je sav pokisnuo ko miš.

Drugi šetaoci držali su se za trbuhe od smijeha, gledajući kako se ono staro poresko čangrizalo trese i stepava kao psetance kad padne u vodu.

Mrmljao je stari i rogoborio, prijetio i psovao, ali kad je vidio, kako ga svi ismijavaju i vesele se, što je pokisnuo, pobere se i kihajući sve u šesnaest otklipsa kući...

Skupocjeni cvijet

Dvije djevojčice, Ružica i Marica, išle su u grad. Svaka je od njih nosila na leđima teško breme. Ružica je cijelim putem uzdisala i ljutila se, što mora toliko nositi. Marica se naprotiv smijala i veselo pjevala.

— Kako se možeš smijati? Tvoje je breme isto tako teško kao i moje, pa se pod njim znojiš još i više nego ja.

Marica joj reče:

— Lako je meni sve to! Ja nosim cvijet, koji mi olakašva svako breme, da ga jedva osjećam.

— A kakav je to čudotvorni cvijet? upita začudeno Ružica.

— Taj se cvijet zove »strpljivost«! odgovori Marica.

J. Č a p

Gljive

Šećem šumom. Pod suncem osvjetljenim zelenim bukvama, pod borovima, pod tužnim jelama i ozbiljnim smrekama, po mahovini, po iglicama i lišću, čas preko zelenih livada, čas kroz bujad i paprat. Miris jesenje vlage dopire iz zemlje. Utihnuo je zuj pčelica po ocvjetalim cvjetovima. Po šumi probija novo cvijeće, čudno cvijeće iz tamne noći i vlage, iz vlage mahovinom obrasle zemlje. Sto boja, sto lica, cvijet do cvijeta: cvijeće šume i kasne jeseni: gljive... Jedne su tečna hrana, druge otrov i smrt. Tko da ih razlikuje? Ne beri ih, dijete, ako ih ne znaš razlikovati!

To jo poučna sličica i možeš ju i zaboraviti. Ali njeno značenje ne smiješ zaboraviti nikada. Poput gljiva niču danas knjige. Svako ih jutro izbacuju tiskarski strojevi na stotine u izloge dućana. Lijepe su i šarene, ko gljive u šumi. Ali prečesto one najslikovitije, najšarenije i najljepše knjige otrov su i smrt. Možda su baš one knjige, koje te najviše privlače, otrovne.

Dijete moje! Čuvaj se otrova, ne čitaj loših knjiga!

Ivan Pregelj

Konjanik

Bratac Gašo kolac jaši,
Oko njega sve se praši.

Jato gusaka na paši
Pred njim bježi, njeg se plaši.

Ali jedan se ne straši:
Bundaš — ko i svi Bundaši.

Zaletje se — ne promaši:
Gašinih se hlaća maši.

A konjanik namah sjaši,
U grdnoj se nade kaši...

Da ne bude bruke Gaši,
Majčica mu krpu saši.

Šime Fučić

ZVIJEZDA SVETIH TRIJU KRALJA

Svi se sjećamo sjajne zvijezde, koja je navijestila rođenje Isusovo i koja je vodila Sveta Tri Kralja u Betlehem.

Eto tu zvijezdu imamo prilike da ove godine i mi vidimo. Do kraja ovoga mjeseca možemo je vidjeti svake noći. Kakova je to zvijezda?

To su zapravo dvije zvijezde i to planeti Jupiter i Saturn. Ta dva velika planeta svake 260. godine dolaze u takav položaj prema zemlji da nam se oba zajedno pokažu kao jedna velika zvijezda s divnim i prekrasnim sjajem.

Prije dvije tisuće godina baš u dan, kad se Isus rodio te su zvijezde došle također u takav položaj, pa se je sav tadašnji svijet zbog toga uzburio, smatrajući ih nekom novom sjajnom zvijezdom. Budući da su ove dvije zvijezde u sastavu zviježđa zvanog »ribe«, koje su zviježđe stari istočnjački zvezdoznanci smatrali zaštitnicima Sirije i Palestine, to su tri mudraca ugledavši tu sjajnu zvijezdu bili uvjereni, da ona označuje jedan veliki događaj, koji se morao zbiti u Siriji ili Palestini. I krenuli su zato jedan iz Indije, drugi iz Egipta, a treći iz Grčke prema Palestini. Sveto Pismo kaže, da su se sreli u Betlehemu, gdje su se poklonili Isusu.

I tako se zvijezde Saturn i Jupiter svakih 260 godina sastanu tako da izgledaju kao jedna jedina blistava zvijezda. Zadnjiput su se sastali godine 1680, te je i onda ova pojava izazvala u svijetu veliko uzbuđenje. Ove godine vidjela su se ta dva velika planeta kao jedna sama velika zvijezda dne 15. kolovoza, a ponovno će se vidjeti u mjesecu listopadu ove godine i u mjesecu veljači 1941. Nakon toga se razilaze i više ih se ne će vidjeti zajedno punih 260 godina.

Ova sjajna nebeska pojava bit će nam utoliko bajnija i čudesnija, ako pokušamo shvatiti neizmjernu udaljenost ovih događaja. Udaljenost Jupitra od Zemlje kreće se između 600 i 950 mil. km, a udaljenost između Saturna i Zemlje 1200 i 1650 mil. km. Oba su planeta kod najvećeg njihovog približenja još uvijek jedan od drugog udaljeni oko 750 milijuna kilometara, te se na svojoj putanji oko Sunca kreću sa 2500 milijuna kilometara daljne udaljenosti. Iz te neizmjerne daljine sjat će nam zvijezda mudraca s istoka kao onih noći, kad su mudraci krenuli u Betlehem, da vide novorođenog Spasitelja svijeta...

Hoće li koji komet naletjeti na Zemlju? Već dva puta projurili su ogromni kometi tik kraj Zemlje. Godine 1861. pojavio se ogromni komet. Krajem lipnja projurio je kraj Zemlje, a da nikome nije pala ni vlas s glave. U mnogim se mjestima opažala laka svjetlost slična aureoli. Godine 1901. pojavio se Halleyev komet, za koji se govorilo, da će sve ubiti svojim plinovitim slojem. Ni ovaj puta nije se ništa dogodilo! Zemlja je prošla kroz područje Halleyevog kometa, a da nije došlo ni do najmanjeg potresa. Pa i drugi susreti Zemlje s kometima ne bi imali nikakvih težih posljedica.

STOGODIŠNJICA PRVE POŠTANSKE MARKE

Ove godine se sav kulturni svijet spominje prve poštanske marke. Prije toga je pitanje otpreme pošte bilo veoma zakučasto i komplicirano. Poštarina se je plaćala u gotovom i to kod predaje pisma, na svakoj državnoj granici i kasnije kod primanja pisma. Bilo je tu grdno obračunavanja, pa je sve išlo veoma sporo i nesigurno.

Prije sto godina sklopljen je među raznim državama sporazum, prema kojemu je pošiljač pisma prilijepio na pismo malu markicu, za koju bi platio stanovitu svotu i pismo je onda bez brige bez obračunavanja putovalo.

To je bio u povijesti pošte velik događaj, zato su sve države s velikim oduševljenjem pozdravile onoga, koji je došao na takovu zaista veliku misao. Javio se Englez Sir Rowland Hill, koji da je godine 1837 predložio da se postupak s odašiljanjem pisama pojednostavi, a godine 1839, da je čak predložio, da se uvedu poštanske marke.

Međutim se u to javio Slovenac Lovro Košir, zamjenik državnog računovođe u Beču, rodom iz Škofje Loke, koji je dokazao da je on davno prije toga Engleza i to još 1835. godine preporučao Englezu Galway-u da bi se uvele poštanske marke. Slijedeće godine on je poslao austrijskoj vladi i poštanskoj upravi prijedlog, da se u Austriji uvedu poštanske marke. Više poštansko ravnateljstvo u Leipzigu je na zahtjev austrijskoga ministarstva financija potvrdilo, da je zaista Košir godine 1836. podnio prijedlog da se uvedu poštanske marke. Prema tome je prvi izumitelj poštanske marke ne Englez Rowland Hill, nego Slovenac Lovrenc Košir.

MALA RAČUNSKA PRIČA

Živio siromašan otac sa tri sina. Jednoga dana pozove ih i preda im 90 jaja da ih u gradu prodadu. Starijemu dade 50 jaja, srednjemu 30 jaja, a najmlađemu 10 jaja.

»Evo primili ste jaja — reče — a sad ih prodajte. Ali zapamtite: svatko mora jaja prodati pod istu cijenu i svatko mora donijeti istu svotu novaca!«

Dječaci odoše. Dugo su razbijali glavu, kako da riješe taj zadatak. Na koncu su ga ipak riješili: svaki je svoja jaja prodao po istoj cijeni i svaki je donio kući istu svotu novaca.

Kako to?

(Da se previše ne mučite pogledajte na str. 30).

Oči u kukaca. Mnogi kukci imaju neobično oštre oči, koje im omogućuju da gledaju na sve strane. Oni nemaju jednu pokretnu zjenicu kao čovjek, nego imaju veoma mnogo sitnih zjenica, pomoću kojih vide na sve strane. Jedno od najvećih čuda prirode, jest oko kukca libele (vodeni konjic ili konjska smrt) toga najvećeg razbojnika među kukcima. Njezino je oko sastavljeno iz ništa manje nego 28.000 posebnih očiju!

Jeste li čuli za pticu »kiwi«? Kiwi se zove čudnovata ptica, koja nema krila, premda ima pravu ptičju fizionomiju, ptičje noge i ptičji kljun. Ona živi u Novoj Zelandiji, ali kako joj je meso neobično tečno, urođenici je hvataju, tako da je gotovo izumrla. Ta ona svojim proginiteljima ne može odletjeti. Ptica nema ni repa. Kad mirno stoji i uvuče glavu, slična je kugli.

KAKO ĆEMO SE RIJEŠITI ŽOHARA? Žohari, Švabe, Rusi i kako li se sve ne zovu te gadne životinjice, koje se uvlače u naše stanove i kuhinje rodom su iz Azije. Dovukle su se u Evropu istom u 18. stoljeću i to na trgovačkim brodovima. Čini se da im ovdje zrak veoma prija, jer su se veoma raširile i danas su prava pokora mnoge domaćice.

Kako da ih se riješimo i potamanimo ih?

Žohari su veoma lakomi, stalno gladuju i jedu sve do čega dodu. Zato je najbolje dobro spremiti hranu. Mrvice, otpaci od jela, masne krpe, sve je to za njih poslastica i ako je samo namirišu već ih je puna kuća. Svaka se mrvica mora iz kuhinje odstraniti a pod u kuhinji uvijek čisto oprati. Ipak žohari najvole slatke stvari. Dobro je stoga uzeti prah od šećera i pomiješati ga sa razmrvljenom sadrom te tom prašinom posipati prostor kamo žohari dolaze. U noći žohari progutaju taj slatkiš, a od toga su veoma žedni. Zato je dobro postaviti u blizinu plitke posude s vodom. Tu se oni bace na svježu vodu. Od vode skruti se u njihovim želucima sadra i oni pogibaju. Ova su dva sredstva vrlo uspješna. Ono sa sadrom djeluje najsigurnije.

Najskupocjenije krzno. Najskupocjenije krzno čaje malena životinja, koja živi u južnoameričkim planinama Andama, u visini od 5000 metara. Ta se zvjerčica zove činčila. Jedan par činčila prodaje se danas po 500 dolara ili u našem novcu oko 30.000 dinara. Činčilu uzgajaju danas u farmama, pa možemo zamisliti koliki imetak predstavlja jedna farma činčila. Za jedan kaput od činčila-krzna potrebno je 140 kožica, jer je činčila mala životinjica, nešto malo veća od našega miša. Takav plašt stoji dakle 35.000 dolara ili u dinarima: oko 2.500.000.— dinara. Plašteve od pravog činčilinog krzna nose danas samo kraljevine i kraljice ili američanske milijunašice. Računa se da na čitavom svijetu ima samo oko 100 žena, koje imaju kapute od činčilina krzna. Činčila se daje teško uhvatiti,

a i veoma se teško privikne da živi u farmi. U Sjedinjenim državama američkim ima samo 12 bogatih gospođa, koje imaju kapute od činčilina krzna. Zamislite, koliko bi se sirotinjskih porodica prehranilo samo od jednog krzna.

Najdublji rovovi na svijetu. Najdublji rov u ugljenokopu je: Henriette (čitaj: Anrijet) u Belgiji; dubok je 1200 metara. Za njim slijedi rov Westfallen u Njemačkoj, dubok 1087 metara, zatim rov Šalamoun u ugljenokopu u Moravskoj Ostravi u Českoj. Najdublji rov u rudniku zlata je dubok čak 2000 metara, a nalazi se u Australiji u rudokopu Viktorija. Rov u rudniku mjedi najdublji je u Americi i ima 1493 metra. U Americi je i najdublji petrolejski rov i to u Pensilvaniji. Dubok je 2000 metara.

500-godišnjica štampe. — Ove godine navršilo se ravno pola tisućljeća, kako je učinjen jedan od najvećih izuma u povijesti čovječanstva. To je otkriće štampe. Izumitelj štampe bio je Nijemac Johann Gutenberg, koji je osnovao prvu štampariju u gradu Mainzu (čit.: Majneu). Dotada knjige su se pisale rukom. Kako je to bio mučan i dugotrajan posao, razumije se, da su knjige bile vrlo skupe, pa su rijetki bili oni, koji su ih mogli sebi nabaviti. Izumom štampe knjige su znatno pojeftinile, pa su se tako i misli, što su ih one sadržavale, mogle širiti mnogo brže nego prije. Knjigâ je sada bilo kudikamo više, pa se zato i prosvijećenost stala mnogo dizati.

Iz Njemačke se štamparsko umijeće brzo raširilo po cijeloj Evropi. Najprije se pojavilo u Italiji, gdje su štampane i prve hrvatske knjige, zatim u Francuskoj, Švicarskoj, Engleskoj, Španiji, Švedskoj, Danskoj, Portugalu i t. d.

U Hrvatskoj osnovana je prva štamparija god. 1494. u gradu Senju. Zanimljivo je da znamo i za imena prvih naših štampara. To su Blaž Boranić i Grgur Senjanin.

Duraluminij. Svi mi znamo, da je aluminij najlakša kovina, ali je i slabo upotrebiva, jer nema potrebne čvrstoće, pa se lako savija. Inžiniri su si dugo razbijali glavu, kako bi mogli aluminij tako preraditi, da postane čvrst i otporan, ali da ipak ostane lagan. Isprva su s njime miješali druge čvrste kovine, ali to nije dovelo do nikakvog rezultata. Ta nova slitina postajala je to čvršća, što joj je više bilo dodavano druge koje kovine, ali je uslijed toga postajala i teža, pa se nije postiglo ono što se željelo. Konačno je prije nekoliko godina inžinir kemije Alfred Wilm iz Berlina pronašao postupak, kako će aluminij postati tvrd i čvrst, a uz to

ipak ostati lak. On je uzeo 94.4 posto čistog aluminijsa, 4.2 posto bakra, 0.5 posto magnezija, 0.6 posto mangana i 0.3 posto silicija. Tu je slitinu ugrijao na 500 stupanja vrućine i naglo ju ohladio. Od toga je postao tako zvani duraluminij, koji se upotrebljava za aeroplanje i stupove, i druge neke strojeve. Ta je kovina tako lagana, da je možemo dignuti sa dva prsta, a ona ipak može podnesti opterećenje od 40.000 do 50.000 kilograma.

Kovina aluminij dobiva se iz rudače bauxit, koje imade u našoj državi a osobito u Dalmaciji veoma mnogo, te se izvozi u velikim količinama u inozemstvo.

Odakle potječe mjera za zlato »karat«? Poznato je, da se zlato i drago kamenje važe na karate. No rijetko će kome biti poznato porijeklo te riječi, kao i njezino pravo značenje. Riječ »karat« je arapskog porijekla i izvedena je iz riječi »kirat«. Tim imenom nazivlju Arapi sjemenje jedne vrsti krušnog drveta, a to sjeme — u osušenom stanju — imade svojstvo, da uvijek ima istu težinu. Arapi su se dakle tom malom, ali točnom mjerom služili kad su vagali zlato i od njih je to mjerenje.

Iz stranih zemalja

SVAKI DAN KIŠA. U Paragvaju blizu brazilijanske granice, gdje se rijeka Parana ulijeva u Ocean, ima jedna zona, u kojoj neprestano pada kiša, pa čak i onda, kad je nebo vedro. Međutim se tu zapravo i ne radi o pravoj kiši, nego o kapima vode, koje stalan vjetar donosi s vodopada Guayra, koji je nekoliko kilometara udaljen od spomenute »kišne zone«.

Pronađeno 35 novih otoka. Jedna grupa ruskih učenjaka pronašla je u Sjevernom ledenom moru, u t. zv. Nordenskjöldovu moru 35 malih otoka, koji dosad nijesu bili zabilježeni ni na kojoj geografskoj karti. Vijest o tome donijeli su ruski geolozi, koji su se ovih dana vratili brodom »Sjever« u Arhangelsk.

Na grobu svoga oca. Neobičan je slučaj htio, da je jedan njemački vojnik nalazeći se nedavno na bojištu u Flandriji, našao grob svoga oca. U jednom malom flandrijskom selu bilo je uređeno vojničko groblje na kom su za vrijeme rata bili pokopani zajedno i francuski i njemački vojnici, koji su tamo pali. Kada su sada ponovno Nijemci zauzeli Flandriju odlučili su da grobove u svjetskom ratu palih njemačkih vojnika uredi. Tako je i taj vojnik dobio nalog da s nekoliko drugova uredi malo seosko groblje. Čisteći jedan križ neobično se iznenadio, kada je na njem opazio tablicu sa svojim prezimenom.

Sada se je istom sjetio, da je prije 25 godina njegov otac poginuo na bojištu u Flandriji i to baš u tom mjestancu.

Vojnik nije imao vremena, da se dugo zadržava u tom selu, jer je morao s četama dalje. Ali odlazeći on je ipak uzeo šaku zemlje s groba svoga oca, spremio je u vrećicu i nosio na prsima.

Društvo najstarijeg plemstva. U Nankingu je osnovano društvo, u koje se mogu upisati samo najstarije plemićke obitelji svijeta. Uvjet je za pristup taj, da svaki kandidat mora dokazati, da mu je porodica stara bar dvije tisuće godina... Ipak ima društvo već 180 članova, a njegov je predsjednik jedan kitajski oficir, koji je dokazao, da su njegovi pretci živjeli već prije 2.800 godina...

I u Njemačkoj se mnogo pažnje posvećuje rodoslovlju. Tako tamo svaki učenik mora sastaviti rodoslovlje svoje obitelji barem do svog pradjeda. U tu svrhu svaki đak dobiva arak papira nazvan »Ahnentafel« t. j. knjigu svojih predaka. U tom arku točno su naznačeni podaci o njegovom ocu i majci, o djedovima i bakama s očeve i majčine strane, kada su rođeni i kad su umrli, čim su se bavili i od kakve su bolesti umrli, koliko su djece imali i odakle potječu. Takva tablica veoma je zanimljiva, pa ne bi bilo loše, kad bi je i naši đaci uredno vodili.

Kako su se igrala djeca prije tisuću godina? Prije jednu, dvije i tri tisuće godina, djeca su se igrala upravo tako kao i danas. U starim iskopinama u Perziji, Egiptu i Grčkoj, našli su istraživači dječje igračke, koje su sasvim iste, kao i one, kojima se igraju današnja djeca. Djevojčice su imale lutkice od pečene gline, a dječaci male ovčice i vojnike, trubljice, zviždaljke, obruče i zmajeve.

Čak su pronađene i lopte, samo ne od gume, nego od kože ili od krpa. Mnogo se je toga od tada promijenilo, ali djeca se evo igraju i danas kao i stara egipatska, grčka i perzijska djeca. Jedino što danas naša djeca imaju osim toga još i automobile, aeroplane i parobrode.

Dvanaestgodišnji dječak akrobata na aeroplanu. Nad jednim američkim zletištem dignuo se nedavno jedan aeroplan, koji je počeo praviti u zraku takove akrobacije, da se je svima kosa ježila od straha. Bacao se naglavce, okretao u zraku i pravio takove vratolomne lupinge, da su se sletjeli svi avijatičari, koji su se nalazili u blizini. A što je bilo najčudnovatije, nitko se nije mogao sjetiti, tko bi to mogao biti u aeroplanu. Kad se je konačno aeroplan spustio iznenađenje je njihovo bilo još veće, kad su vidjeli, da je iz aeroplana izišao jedan dvanaestgodišnji dječak. To je bio Edward Sommer, sin jednog američkog vojnog letača. Kad su mu počeli spočitavati, zašto se je izlagao tolikoj pogibelji on im je samo odgovorio: »Možete li što prigovoriti mome letu?« Morali su priznati, da je letio bez prigovora. Otac ga je povukao za uha, ali se je ipak s njime ponosio, pogotovo jer sada o njemu piše čitava američka štampa.

RJEŠENJE MALE RAČUNSKE PRIČE

Svaki je od troje braće donio kući po 10.— dinara. Prvi je prodao 49 komada jaja 7 komada za jedan dinar, a 1 jaje za 3 dinara. Drugi je prodao 28 jaja, 7 komada za jedan dinar, a 2 jaja po 3 dinara. Treći je prodao 7 jaja za jedan dinar, 3 jaja po 3 dinara. Dakle: prvi $7+3=10$; drugi $4+6=10$; treći $1+9=10$.

Dječje novine

Progledao slijepac. Enver Babić iz Travnika, rodio se slijep na oba oka. U posljednje vrijeme počele su ga još i boljeti oči, što je jako zabrinjavalo njegove roditelje, te su sa dječakom otišli liječnicima, ali mu ovi nijesu mogli ni ublažiti bolove, a kamo li učiniti da progleda. Roditelji su međutim čuli za pok. hrvatskog omladinca daka Petra Barbarića, koji je umro u isusovačkom samostanu u Travniku, na glasu kao svetac, pa premda su muslimani, otišli su na grob Petra Barbarića, gdje su se zavjetovali. S njegovog groba uzeli su malo zemlje i mazali oči dječaku. Dječak je nakon 15 dana progledao. U cijelome kraju ovaj se događaj opširno komentira i pripisuje moćima Petra Barbarića.

Slavni postolar. Jedan od najslavnijih postolara živio je prije nekoliko stotina godina u Njemačkoj. To je bio Hans Sachs, koji se je više proslavio kao pjesnik, nego kao postolar. Napisao je 298 igrokaza, 1700 pripovijedaka i 4275 basna, a skoro sve u stihovima.

Jurićev kutić

Poslao otac Jurića s velikim jednim paketom na poštu. Pošta je bila na brijegu i Jurić se sav oznojio noseći teški paket. Na po puta je sustao i nije mogao dalje.

Uto mu pristupi jedan gospodin i pomogne mu ponijeti paket. Paket je imao skoro 20 kila pa se i gospodin pošteno namučio i oznojio.

— A molim te, što je mislio tvoj otac, kad te je poslao s tolikim teretom na poštu? upita Jurića dotični gospodin.

— Moj otac je rekao: pođi samo... naći će se već kakva budala, koja će ti pomoći — odgovori Jurić.

+++++

Majka: Nijesam li ti kazala, da moraš oprati ruke prije nego sjedneš k stolu?

Jurić: Pa čiste su mi. Nijesam njima dirao ništa nego pismo koje je stiglo od strica.

Majka: Baš su pisma najopasnija. Zamisli kroz koliko je ruku pismo prošlo. Na njemu se sleglo na milijune klica zaraznih bolesti, osobito sušice.

Jurić: Ne boj se majko, zar ne vidiš, da je stric na pismo priljepio marku protiv tuberkuloze?

+++++

Učitelj: Reci mi, Juriću, koliko je treći dio jedne polovice?

Jurić: Ne znam, gospodine, ali mislim, da ne će biti baš mnogo!

+++++

Franić: Oho, Juriću, kakva je to galama bila jučer kod vas, kad si se vratio iz škole?

Jurić: Ah ništa! To je moj otac samo isprašivao moj zimski kaput.

Franić: A čemu si onda ti tako jako vikao?

Jurić: Što ćeš, nisam dospio da ga svučem.

+++++

Jurić: Gospodine učitelju, moja sestra je oboljela od šarlaha.

Učitelj: Idi smjesta kući i ne dolazi u školu, dok ona ne ozdravi. Znadeš li, da je šarlah priljepčiva bolest i da bi ti mogao zaraziti cijelu školu? Odmah da si pošao kući!

Jurić se diže, pokupi knjige i ode. Kad je bio već na vratima upita ga učitelj: A koliko je dana već bolesna tvoja sestra?

Jurić: Ne znam, gospodine učitelju. Ona je već prije tri mjeseca otišla k stricu na selo, ali sada nam je stric pisao, da je ona tamo oboljela.

+++++

Učitelj je tumačio djeci razlomke, što je to jedna petina, što jedna četvrtina, što jedna desetina i tako dalje.

»Pazite, djeco« — rekao je — »ako ja razrežem jedan krumpir na dva jednaka dijela, to su dvije polovine. Ako ga razrežem na četiri jednaka dijela, to su četiri četvrtine. A sad mi kaži, Juriću, ako razdijelim svaku četvrtinu na dva jednaka dijela, zatim svak od tih dijelova opet na dva jednaka dijela, što će to biti?«

Jurić: »To će onda, gospodine učitelju, biti krumpirova šalata«, odgovori Jurić.

+++++

Znate li...

- da naše uši imaju 12.000 do 30 hiljada titrajućih živaca?
- da čovječji kostur ima 208 kostiju?
- da naše tijelo sadržava 5—6 litara krvi?
- da količina krvi, koja prolazi dnevno kroz naša pluća, iznosi 10 tisuća litara?
- da ljudsko srce važe 300 grama?
- da to isto srce načini godišnje gotovo dva i po milijuna kucanja?
- da dnevno proizvodimo litru sline?
- da odrastao čovjek potroši dnevno 18.864 litara zraka?
- da bi kola, koja bi išla brzinom od 100 km na sat, stigla na sunce za 170 godina?

ODGONETKE

IZ BROJA 1

1. Križaljka Okomito: 1. Par — 2. Tanak — 3. Tatar — 4. Kir — 5. Tor — 9. Tor

Vodoravno: 2. Tat — 4. Karat — 6. Nin — 7. Top — 8. Ratar — 10. Kor

2. Zagonetna posjetnica: Soboslikar

3. Križaljka Okomito: 1. Kum — 3. Tovar — 4. Karat — 5. Par — 8. Ton — 9. Rok

Vodoravno: 2. Kut — 4. Kas — 6. Mocar — 7. Vir — 8. Tatar — 10. Tor. — 11. Top

4. Križaljka Okomito: 1. Pero — 2. Ja — 3. Kesa — 4. Riba — 5. Ta — 7. More — 8. Kata

Vodoravno: 3. Ker — 6. Amerika — 9. Osoba — 10. Ara — 11. Ata

5. Zagonetna posjetnica: Daruvar

6. Križaljka Vodoravno i okomito: 2. Kat — 3. Karat — 4. Maraton — 5. Tatar — 6. Tor

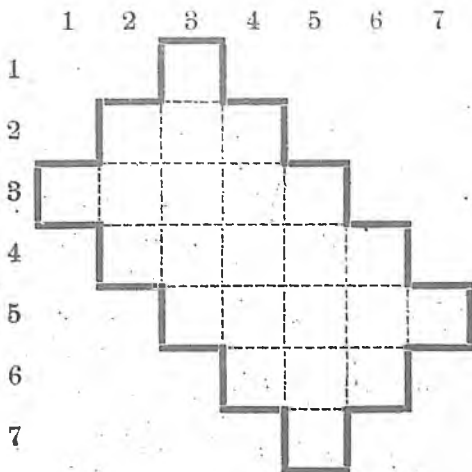
Ispravno su odgonetali: Stjepan Jakoblić, gimnazijalac, Osijek — Darda; Ivica Kauzlarić, Ivanićgrad; Ivo Vlahinić, Krk; Franjo Dobrodel, Visoko; Dragomir Uglešić, Krk; Nikica Kalšan, Visoko; Josip Tomić, Petrinja; Teodor Uršičić, Kraljevica; Gustav Sehter, Retfala; Nikola Jurjević Skorša, Lumbarda.

Nagrađeni: Teodor Uršičić, Kraljevica; Nikola Jurjević Skorin, Lumbarda.

KRIŽALJKA

(Mirko Matica, Krk)

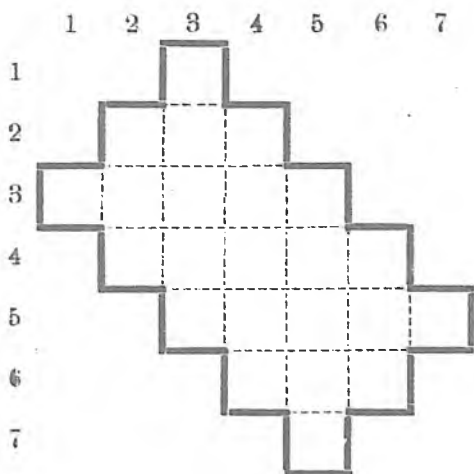

2 rijeka u Egiptu, — 3 rijeka u Srbiji, — 4 vrst brave, — 5 pijetao, — 6 zvuk.

Vodoravno i okomito isto.

KRIŽALJKA

(Mirko Matica, Krk)

2 oružje, — 3 grad na Jadranu,
4 vatra, — 5 liječnik, vidar, — 6
nije mir.

Vodoravno i okomito isto.

ZAGONETNA POSJETNICA

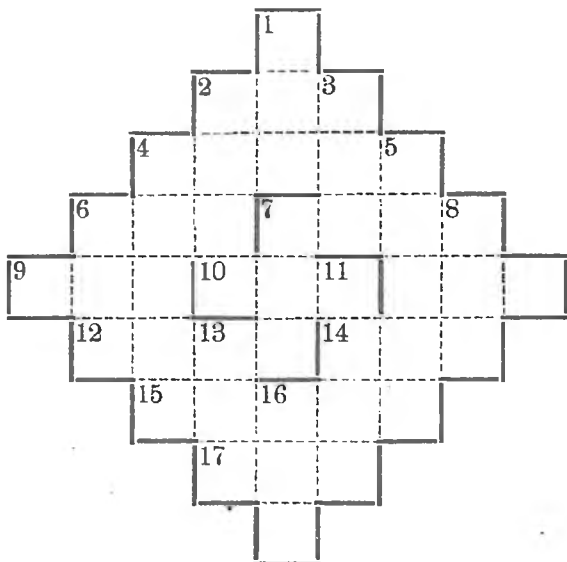
(Ivan Mazek, Petrinja)

TINA M. SIRALIN

Koji list najradije čita Tina?

KRIŽALJKA

(Vjekoslav Frlan, Kastav)

Okomito:

1 znoj, — 2 najpotrebniji
elemenat, — 3 kuća, —
4 prenoćište, — 5 seljak, —
6 strpljiv prorok, — 7 žen-
sko ime, — 8 šahovski potez,
11 grčki junak (neranjive
pete), — 13 drži dijete na
krstu, — 16 skup pčela.

Vodoravno:

2 jedinica u vojsci, — 4
gradić u Boci Kotorskoj, —
6 desinfekciono sredstvo, —
7 muslimanski svećenik, —
9 glas, — 10 tata (slovenski)
12 majka očeva ili majčina,
14 konj, — 15 glasonoša,
17 naziv u muzici.

»Mali rodoljub« izlazi jedamput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko.

Uredništvo i uprava nalaze se u Krajiškoj ulici br. 12.

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Krajiška ulica 12. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeva ulica 26.

Za tiskaru odgovara: Petar Acinger, Zagreb, Radićeva 26.